Beschrijving van Jan Luijkenstraat 16
Datum: 18 december 2019
Auteur: [redacted]
Bezoekdatum (exterieur):23 augustus 2018

Architect: Jacob Frederik Klinkhamer (1858-1928)
Ontwerpjaar: 1896
Bouwjaar: 1896 – 1897

Opmerking
Deze beschrijving is door Monumenten en Archeologie opgesteld in het kader van de aanwijzingsprocedure tot gemeentelijk monument.
NB Het pand kon niet worden bezocht. De beoordeling van het interieur is gebaseerd op foto's en plattegronden op Funda, geraadpleegd op 28 juni 2018. Deze documentatie geeft een beperkt beeld van het interieur. Mogelijk zijn nog meer monumentale waarden aanwezig.

Stedenbouwkundige context
Jan Luijkenstraat 16 staat aan het meest noordelijke deel van de Jan Luijkenstraat, tussen de Stadhouderskade en de Hobbemastraat. Het woonhuis maakt onderdeel uit van een rijtje van drie woningen die aan de voorzijde zicht hebben op het noordwestelijke deel van de tuin van het Rijksmuseum, gelegen aan de overzijde van de straat. Dit deel van de Jan Luijkenstraat werd aangelegd nadat tussen 1888 en 1893 een grachtje tussen de P.C. Hooftstraat en het Rijksmuseum was gedempt. Vanaf januari 1896, na afloop van de Wereldtentoonstelling voor het Hotel- en Reiswezen die in 1895 op de Museumterreinen (het huidige Museumplein) werd gehouden, werd de Jan Luijkenstraat bebouwd met herenhuizen in een rij en enkele vrijstaande villa's voor de welgestelden.
Dit huis maakt, samen met Jan Luijkenstraat 12 en 14, deel uit van een ensemble van drie gelijksoortige herenhuizen. Het ensemble heeft als bijzonderheid dat tussen twee van de drie huizen de gevelwand wordt onderbroken door een tuinstrook van enkele meters breed; een niet vaak voorkomend verschijnsel in Amsterdam.

Gebouwtype en bouwgeschiedenis in hoofdlijnen
Woonhuis op een rechthoekige plattegrond, bestaande uit een souterrain, bel-etage, en een eerste en tweede verdieping. De voorste helft van het huis heeft daarboven een zolder met vliering onder een zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. Het achterste deel is uitgevoerd met een lage derde en vierde verdieping onder een plat dak. Hierin is een lichtstraat opgenomen ter plaatse van het centrale trappenhuis dat zich aan de rechterzijde, halverwege de plattegrond bevindt.

Jan Luijkenstraat 16 werd in 1896-1987 gebouwd naar ontwerp van J.F. Klinkhamer (1858-1928) als onderdeel van een rijtje van drie woningen. Bij het ontwerp voor Jan Luijkenstraat 12 en 14 was ook P. de Rieu betrokken. De woningen werden voor twee verschillende opdrachtgevers gebouwd. De rijk gedetailleerde architectuur van Klinkhamer komt vooral tot uitdrukking in de representatieve voorgevel en in de ontvangstvertrekken. Oorspronkelijk was de bel-etage aan de achterzijde voorzien van een veranda met trappen naar de tuin. Daarboven, op de eerste verdieping bevond zich over de volle breedte van de gevel een uitgebouwde serre, dat op de tweede verdieping functioneerde als balkon.
In 1963 werd het woonhuis verbouwd naar ontwerp van A.J. Westerman tot kantoorpand met conciërgewoning. De oorspronkelijke serre-aanbouw aan de achterzijde van het huis werd verwijderd. De

deuren in de achtergevel die toegang gaven tot de verwijderde serre en het balkon op de verdiepingen werden gewijzigd in ramen. De conciërgewoning op derde en vierde verdieping werd voorzien van sanitaire voorzieningen.
In een meer recent verleden zijn de twee achterkamers op de bel-etage samengevoegd en is er, parallel aan de hal met het trappenhuis, een aparte gang afgescheiden tussen de voor- en achterkamer. Tevens vonden enige wijzigingen plaats in de indeling van de plattegrond van de derde verdieping. Op verschillende verdiepingen zijn nieuwe sanitaire voorzieningen gemaakt. Tegen de achtergevel is over de volle hoogte een brandtrap met vluchtbalkons geplaatst.
Ondanks deze wijzigingen zijn de oorspronkelijke plattegronden in de huidige opzet van het huis redelijk goed bewaard gebleven. Van de oorspronkelijke interieurafwerking van de kamers lijkt alleen op de eerste verdieping en in het trappenhuis het nodige bewaard gebleven. De afwerking van het merendeel van de kamers is van recente datum.

Architectonische verschijningsvorm
Exterieur
De *voorgevel* van Jan Luijkenstraat 16 is grotendeels nog oorspronkelijk en kent een rijke vormgeving die zich onderscheid van veel woonhuizen uit die tijd door de verfijning in de detaillering. De zeven meter brede en (op zijn hoogste punt) meer dan zeventien meter hoge, voorgevel heeft een onderverdeling in drie traveeën. De gevel is opgetrokken met overwegend rode bakstenen boven een circa één meter hoge hardstenen plint en heeft een houten topgevel in chalet-stijl als gevelbekroning. Het lijstwerk, de segmentbogen en de strekken boven ramen en deuren zijn uitgevoerd met gele bakstenen. De gevel wordt verlevendigd door de toepassing van gefrijnd hardsteen, gesneden en gefiguurzaagd hout, smeedijzer, klinknagels, enzovoort.

De gevel is drie vensterassen breed. Ter hoogte van het souterrain en de bel-etage zijn de buitenste twee traveeën met een sprong teruggelegd ten opzichte van de rest van het gevelvlak. Hierdoor wordt visueel de suggestie gewekt dat de voorgevel vanaf de eerste verdieping uitkragend is. De kelderlichten in de hardstenen plint zijn voorzien van smeedijzeren hekwerken. Een hardstenen trap rechts leidt naar een portiek met de voordeur op de bel-etage. De T-vensters in de middelste en linkertravee hebben tienruits-bovenlichten. Boven de bel-etage bevindt zich een rijk gedecoreerde houten puibalk welke rust op hardstenen neuten en bakstenen muurdammen aan weerszijden van de gevel. De uiteinden van de hardstenen waterlijst boven de puibalk worden verlevendigd met het beeldhouwwerk van twee wakende hondjes. Het balkon met smeedijzeren hekwerk op de eerste verdieping accentueert de centrale middenas. Ter hoogte van balklaag boven de voorkamer zijn smeedijzeren krulankers aangebracht. De verdiepte velden onder de segmentbogen zijn gevuld met siermetselwerk. De vensteropeningen op de tweede verdieping zijn rechtgesloten aan de bovenzijde. De bovenlichten boven de vensters op de eerste en tweede verdieping en de openslaande deuren naar het balkon hebben een indeling met kleine ruitjes. Ter plaatse van de zolderverdieping wordt het beeld bepaald door een overkragende geveltop in chaletstijl, ondersteund door vier dubbele geschoorde steekbalken. Hierbinnen is de gevel bekleed met verticale, figuratief bewerkte rabatdelen, waarin één groot, drieledig raam is geplaatst. De regenpijp is oorspronkelijk; de bevestigingsbeugeltjes hebben klaverbladvormige uiteinden.
Het zadeldak boven het voorste deel van het huis is gedekt met rode pannen.

De *achtergevel* strekt zich uit over het souterrain, de bel-etage en de eerste tot en met vierde verdieping. Het linkerdeel van de achtergevel, ter hoogte van het souterrain en de bel-etage is iets naar voren toe uitgebouwd. Deze uitbouw hoort bij de oorspronkelijke opzet van het pand.
Het onderste deel van de gevel, tot en met de eerste verdieping, is gestuct. Oorspronkelijk bevonden zich op deze niveaus de veranda, de uitgebouwde serre (eerste verdieping) en een balkon. Met het verwijderen van deze onderdelen heeft de achtergevel veel aan kwaliteit ingeboet.
Het geveldeel ter hoogte van de tweede en derde verdieping is uitgevoerd als schoon metselwerk. Het bovenste deel van de gevel, ter hoogte van de vierde verdieping is afgewerkt met verticale beplanking. De gevel wordt afgesloten door een met consoles verrijkte daklijst. De indeling van de gevel is nog ten dele origineel. Voor de onderste niveaus geldt dat met het verwijderen van de uitbouwen de meeste deuren gewijzigd werden in ramen. De stuclaag zal zijn aangebracht om de sporen van de gewijzigde

gevelindeling te camoufleren. De vensters op de tweede en derde verdieping ogen nog origineel. Het middelste venster op de vierder verdieping is later toegevoegd.

Interieur
Het interieur van het pand is niet bezocht. De beoordeling van het interieur is gebaseerd op uitgebreide documentatie (foto's en plattegronden), gepubliceerd op Funda. Deze documentatie geeft een beperkt beeld van het interieur. Mogelijk zijn nog meer monumentale waarden aanwezig.

De plattegrond van het huis heeft over alle verdiepingen een indeling in drieën, bestaande uit een voorste, een middelste en een achterste zone. Tot en met de tweede verdieping worden de verschillende niveaus ontsloten door een centrale trap die zich in de middelste zone, tegen de rechterzijmuur, bevindt. De bovenste verdiepingen worden ontsloten via dwarsgeplaatste, rechte steektrappen.

De structuur of ruimtelijk-bouwkundige indeling van de vertrekken van het huis is op alle verdiepingen in belangrijke mate nog in tact, met uitzondering van de hierboven genoemde wijzigingen op de bel-etage. Voor wat betreft de interieurafwerking geldt in het algemeen dat een groot deel van de oorspronkelijke kamerdeuren, deuromlijstingen, plinten en lambriseringen nog aanwezig lijkt te zijn.

De indeling van het *souterrain* dateert grotendeels uit de bouwtijd; de interieurafwerking is van recente datum uitgezonderd de bordestrap met gedraaide balusters en snijwerk in neorenaissancestijl. De plazuivenvloer in de kelderruimte rechtsachter (thans woonkeuken) is mogelijk nog origineel.

De vestibule op de *bel-etage* heeft een marmeren vloer en marmeren lambrisering. In de doorgang naar de hal met het hoofdtrappenhuis bevindt zich, in plaats van deur, een rijk vormgegeven smeedijzeren hekwerk. Het hoofdtrappenhuis bevat een marmeren vloer en een geornamenteerde houten slingertrap met balusters in neorenaissancestijl. De moderne woonkeuken aan de voorzijde heeft een tot de oorspronkelijke bouw behorende lambrisering onder de ramen. De vensters in de voorgevel zijn voorzien van vouwblinden en schuifluiken.
Het meest vermeldenswaardig zijn de interieurs op de *eerste verdieping*. De voorkamer vormde de voormalige eetkamer. Dit vertrek is zoals gangbaar was volgens de laat negentiende-eeuwse karakterleer uitgemonsterd in de zeventiende-eeuwse Oud-Hollandse renaissancestijl. Het plafond is uitgevoerd met moer- en kinderbinten, waarvan de vier moerbalken zijn verrijkt met geornamenteerde sleutelstukken. Tegen de linkerzijmuur bevindt zich een schouw met zandstenen hermenfiguren. Op de schoorsteenboezem staat een replica van het schilderij *De bedreigde Zwaan* van Jan Asselijn uit 1650. Het originele schilderij bevindt zich in de collectie van het Rijksmuseum. Belangwekkend uit kunsthistorisch oogpunt is dat het navolgen van de 'Gouden Eeuw' zich hier niet beperkte tot de (bouwkundige) interieurafwerkingen. De afwerkingen van dit vertrek werden gecombineerd met een replica van een schilderij dat in die tijd reeds als belangrijk voorbeeld uit de Nederlandse zeventiende-eeuwse schilderschool werd beschouwd.
De hall in het midden heeft een manshoge houten lambrisering en een zandstenen schouw. De salon aan de achterzijde is rondom, over de volle hoogte ingericht met een in een pasteltint geschilderde, met vergulde ornamenten verrijkte wandbetimmering in Lodewijk XVI-stijl. De velden hebben een moderne invulling gekregen. Links is een rijk geornamenteerde witmarmeren schouw, in de tegenoverliggende wand is een hoge spiegel geplaatst. De kamer is voorzien van het oorspronkelijke stucplafond. Op de vloer van alle vertrekken ligt een moderne houten parketvloer.
De eerder genoemde hoofdtrap eindigt op de *tweede verdieping* met een ruim opgezette overloop die van bovenaf voorzien wordt van daglicht via het met glas-in-lood gevulde legraam boven het trapgat. De twee vertrekken die grenzen aan de overloop zijn hiervan gescheiden door houten puien in neorenaissancestijl, waarvan het bovenste deel van ruiten met gehamerd glas is uitgevoerd. De slaapkamer aan de voorzijde heeft zwart marmeren schouw in neorenaissancestijl. De moderne badkamer (een voormalige slaapkamer) aan de achterzijde bevat eenzelfde zwart marmeren schouw.
Een rechte steektrap leidt naar de *zolderverdieping* (voor) danwel *derde verdieping (achter)*. In de kamer aan de voorzijde is een deel van de kapconstructie zichtbaar: een geornamenteerde balk met korbeelaansluitingen. De schouw is uitgevoerd met een eenvoudige, klassieke houten omlijsting. De

slaapkamer aan de achterzijde is ontstaan uit samenvoeging van twee kleinere vertrekken. De lambriseringen onder de ramen dateren uit de bouwtijd. Het stucplafond is vernieuwd. Boven deze kamer bevindt zich een vliering.
Het lage vertrek op de *vierde verdieping*, aan de achterzijde, heeft een eenvoudig balkenplafond. De interieurafwerking is modern.

Cultuurhistorische context
Jacob Frederik Klinkhamer (Amsterdam 1854- Den Haag 1928) studeerde, na een afgebroken studie chemie te Dresden, vanaf het najaar 1874 aan de Polytechnische School te Delft, waar hij in de zomer van 1878 als architect afstudeerde. In de jaren daarna was hij assistent van zijn leermeester prof. E. Gugel, waarna Klinkhamer in januari 1882 zich in Amsterdam vestigde als zelfstandig architect. Vanaf 1890 had hij zijn bureau aan de Willemsparkweg. Binnen en buiten Amsterdam maakte hij naam met zowel particuliere woonhuizen en villa's als utiliteitsbouw, waaronder stationsgebouwen en fabrieken, en als architect voor Artis. Enkele nog bestaande werken te Amsterdam zijn de Graansilo Korthals Altes, Silodam 100 (ontwerp in samenwerking met A.L. van Gendt, 1896-1898, herontwikkeld tot appartementen door [redacted] in 1997-2001), de directeurswoning van Artis aan de Plantage Middenlaan 51 (1897) en de groep stadswoningen Jan Luijkenstraat 12-16 (1896). Vanaf 1905 ging Jacob Klinkhamer een samenwerking aan met B. J. Ouëndag, die uiteindelijk het bureau van hem overnam. Binnen deze samenwerking kwamen projecten in Nederlands-Indië tot stand en verschillende landhuizen in onder meer Den Haag en Hilversum.
Naast zijn dagelijkse werk als architect bouwde Klinkhamer aan zijn carrière als architectuurdocent. Na onder andere les te hebben gegeven aan de kunstnijverheidsschool te Haarlem en de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen in Rotterdam, werd hij in 1899 benoemd tot hoogleraar aan de Polytechnische School te Delft. Als professor in de bouwkunde was hij tot 1924 verantwoordelijk voor de scholing van een hele generatie nieuwe architecten.

Jan Luijkenstraat 16 werd door Klinkhamer gebouwd voor Daniël David Stuten, directeur van de Ontvang- en Betaalkas te Amsterdam. Jan Luijkenstraat 12 en 14 werden gebouwd in opdracht van respectievelijk Jacoba Hermina Dirksen-Van Eeghen en haar zuster Johanna Louisa van Lennep-Van Eeghen, eveneens afkomstig uit het Amsterdamse bankiersmilieu.
Oorspronkelijk was de bel-etage van Jan Luijkenstraat 16 gereserveerd voor zakelijk ontvangsten en de dagelijkse huishouding, met aan de voorzijde een spreekkamer en aan de achterzijde een keuken en kinderkamer. Tussen de spreekkamer en de keuken in, vormde de dienkamer de buffer tussen de keuken en traphal op de bel-etage. Via een goederenliftje vanuit de dienkamer kon ook de eetkamer op de eerste verdieping bediend worden.
De representatieve vertrekken zoals de eetkamer, de hall en de salon met serre bevonden zich op de eerste verdieping. De tweede en hoger gelegen verdiepingen waren bestemd voor slaapkamers, gerangschikt en vormgegeven in overeenstemming met de sociale hiërarchie binnen het woonhuis. Het gezin sliep op de tweede verdieping, gasten op de derde verdieping, waarbij de vertrekken aan de voorzijde belangrijker werden geacht dan de vertrekken aan de achterzijde. De zolderverdieping was geheel bestemd als berging. Het souterrain diende voor de opslag van voedsel, wijn en brandstof en de behandeling van wasgoed.

Het is mogelijk dat delen van het interieur, zoals de schouw van de hal of de gehele salonbetimmering, niet door Klinkhamer zijn ontworpen. De bij de bouw betrokken aannemer, Frederik de Bruin, leverde voor het interieur een niet nader gespecificeerde 'een blank eikenhouten betimmering'. Het stilistische onderscheid in interieur tussen de eetkamer, hal en salon is hoe dan ook kenmerkend voor het wonen van de vermogende standen rond 1900.
In 1903 liet Daniël David Stuten ook een buitenplaats te Maarn bouwen, Villa 't Stort (ontworpen door B.C. Hamer, en later verkocht aan Samuel van Eeghen), wat erop duidt dat Jan Luijkenstraat tot circa 1915 vooral bestemd was voor bewoning in het winterseizoen.

Conclusie / concept registeromschrijving

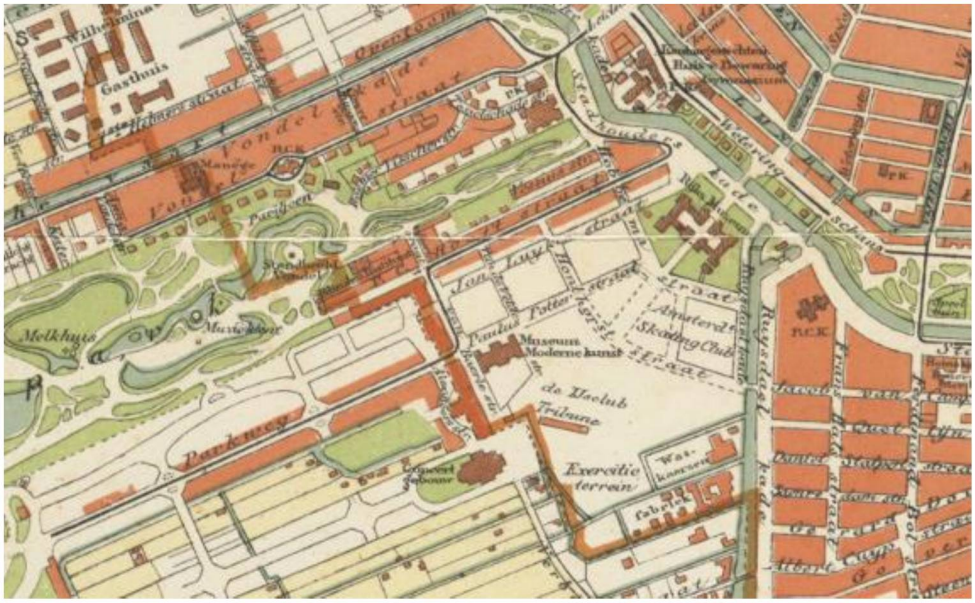
Jan Luijkenstraat 16 heeft, samen met de eveneens door J.F. Klinkhamer in dezelfde stijl ontworpen buurpanden Jan Luijkenstraat 12 en 14, stedenbouwkundige waarde als onderdeel van een gevelrij uit de late negentiende eeuw gesitueerd tegenover de tuin en de westgevel van het Rijksmuseum.
Het pand is van architectuurhistorische waarde vanwege de hoge kwaliteit van het gevelontwerp dat een mate van verfijning en detaillering kent vergelijkbaar met de woonhuizen van Cuypers (Vondelstraat) en Gosschalk (bijvoorbeeld de huizen aan de Reguliersgracht).
Daarnaast is het pand van belang vanwege de interieurafwerking van met name de voormalige eetkamer in Oud-Hollandse renaissancestijl, die geldt als een belangrijk voorbeeld van de toepassing van deze stijl in Amsterdam. Dit vertrek is bovendien uit kunsthistorisch oogpunt belangwekkend omdat de navolging van de 'Gouden Eeuw' zich hier niet beperkte tot alleen de (bouwkundige) interieurafwerkingen, maar hier gecombineerd is met een replica van een schilderij (*De bedreigde zwaan* van Jan Asselijn, ca. 1650), speciaal vervaardigd voor deze ruimte, dat in die tijd reeds als een belangrijk voorbeeld van de Nederlandse zeventiende-eeuwse schilderkunst werd beschouwd.

Bronnen en literatuur

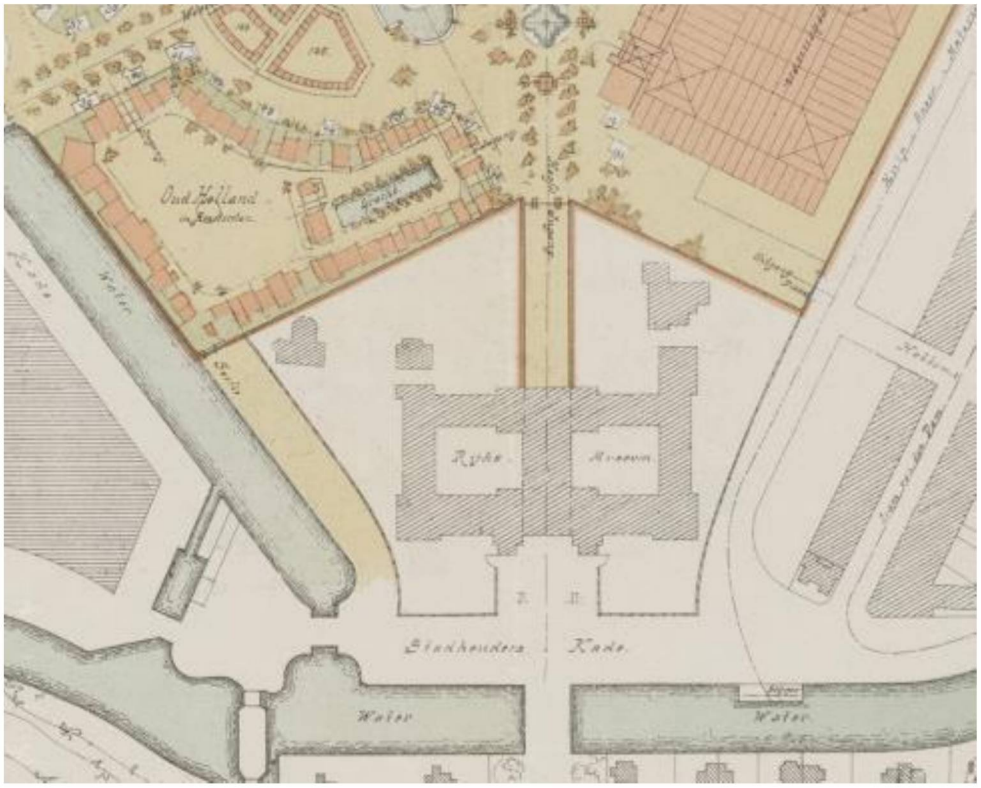
D. Baalman, *Inventaris van het archief van J.F. Klinkhamer (1854-1928)*, Nederlands Architectuurinstituut, Amsterdam 1992
Bouwkundig Weekblad 17 (1897) nr 24, 176
E. Gugel, *Geschiedenis van de Bouwstijlen* , deel II (Vierde druk, herzien door J.H.W. Leliman), Rotterdam z.j. (1920), 401-402
Archief Bouw- en Woningtoezicht, Stadsdeel Zuid
Het Kadaster
Stadsarchief Amsterdam, Beeldbank
https://www.funda.nl/koop/amsterdam/huis-40406576-jan-luijkenstraat-16/ geraadpleegd op 28 juni 2018

Beeldmateriaal

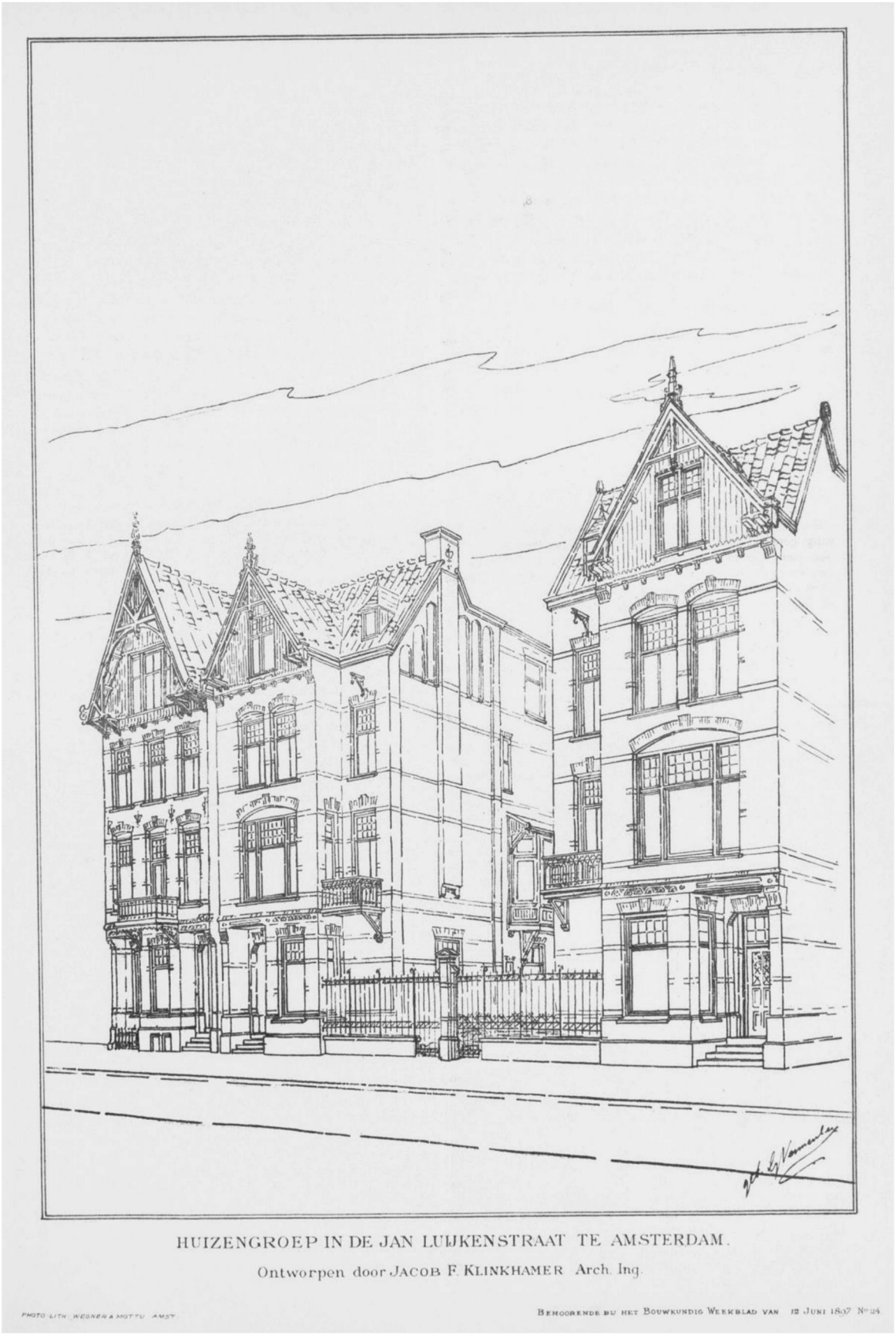
Alle kleurenfoto's door Inger Groeneveld, Monumenten en Archeologie, 23 augustus 2018, tenzij anders vermeld. Alle oorspronkelijk bouwtekeningen komen uit het bouwarchief of stadsarchief, tenzij anders vermeld. Alle interieurfoto's en moderne plattegronden zijn afkomstig van Funda, geraadpleegd op 28 juni 2018.

Stedenbouwkundige situatie rondom de net aangelegde Jan Luijkenstraat anno 1893. Detail uit de kaart van Amsterdam door E. de Geest, bijgewerkt door H.J. Scheltema uitgegeven bij Seyffardt's Boekhandel, tweede druk, 1893. (Beeldbank Stadsarchief Amsterdam)

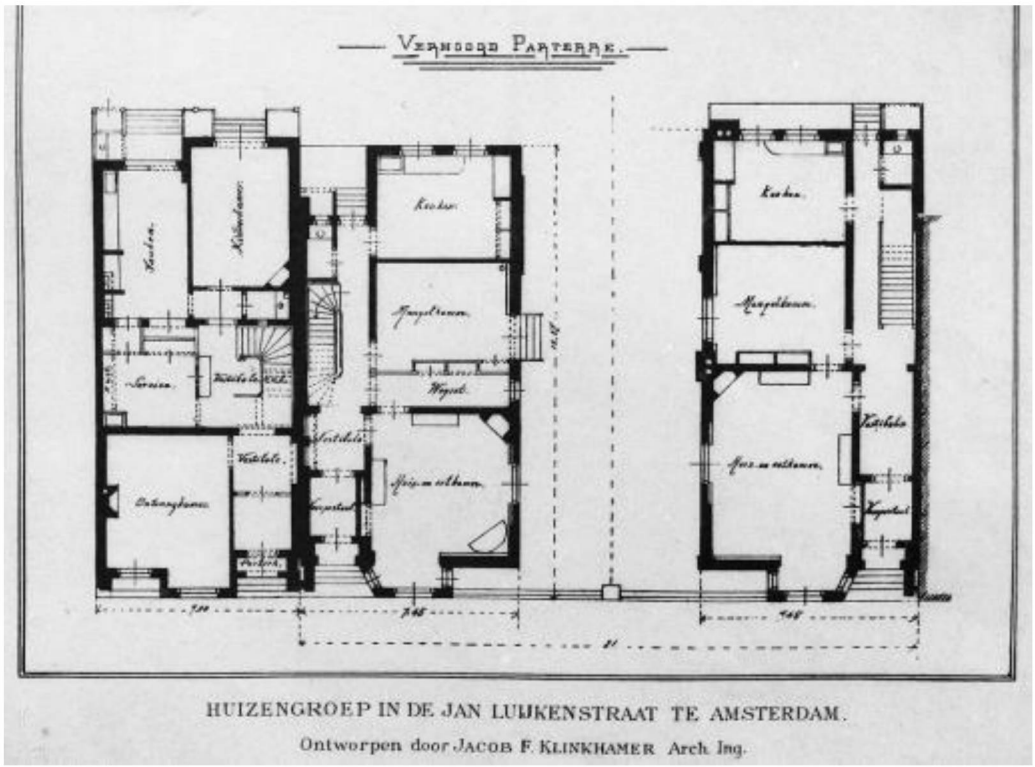
Ligging van het nog onbebouwde kavel van de Jan Luijkenstraat (rechts) ten opzichte van het Rijksmuseum en het tentoonstellingsterrein. Detail uit een ontwerp door Evert Breman, 1894. (Beeldbank Stadsarchief Amsterdam)

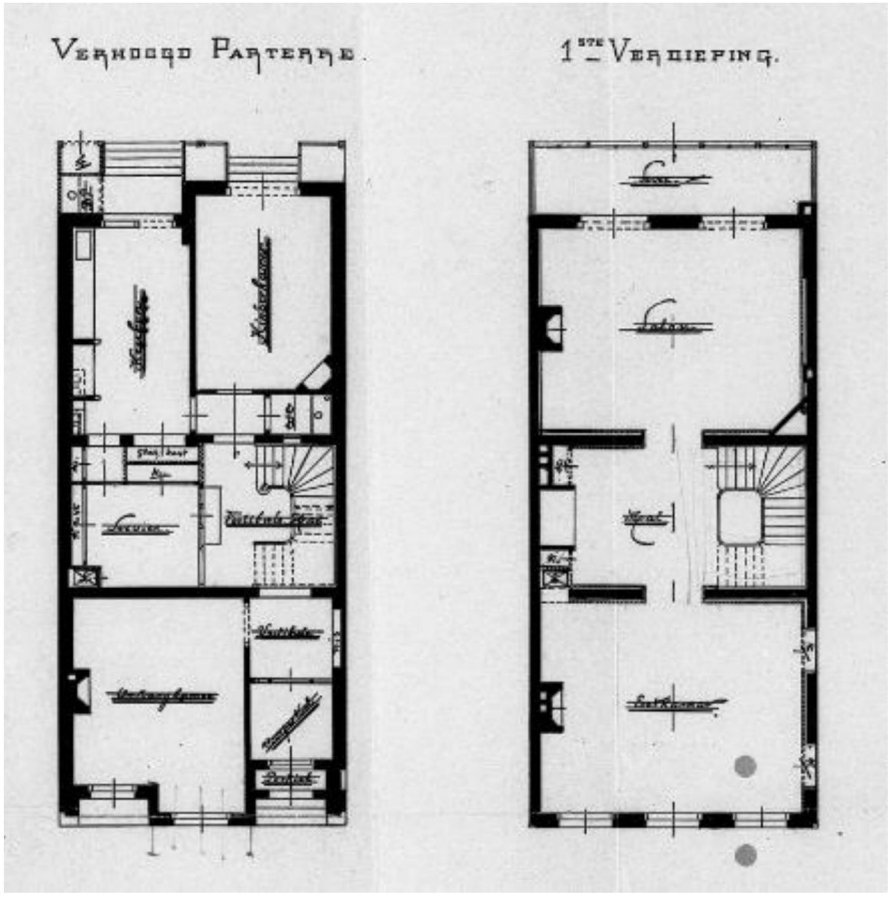
Jan Luijkenstraat 12 t/m 16, gepubliceerd als één concept in het Bouwkundig Weekblad van 12 juni 1897, hoewel voor twee verschillende opdrachtgevers op twee verschillende momenten gebouwd. Perspectieftekening door G. Vermeulen. Bouwkundig Weekblad 17 (1897) nr. 24

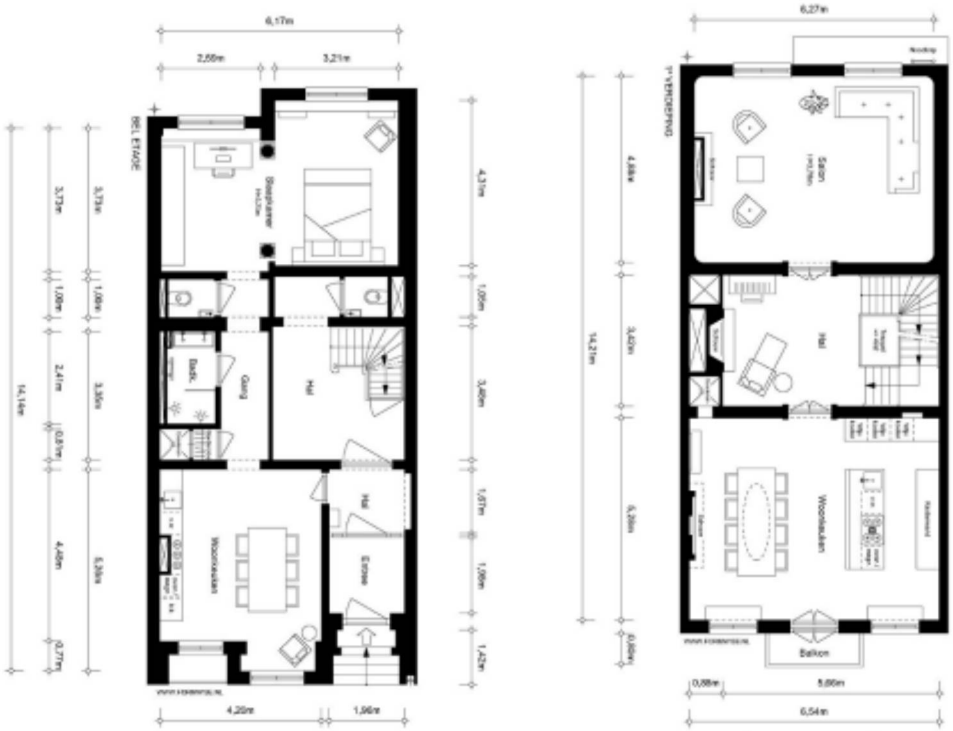
Het in aanbouw zijnde Jan Luijkenstraat 16 (links) en de net voltooide buurhuizen nr. 12 en 14 gefotografeerd door Jacob Olie op 16 november 1896.(Beeldbank Stadsarchief Amsterdam)

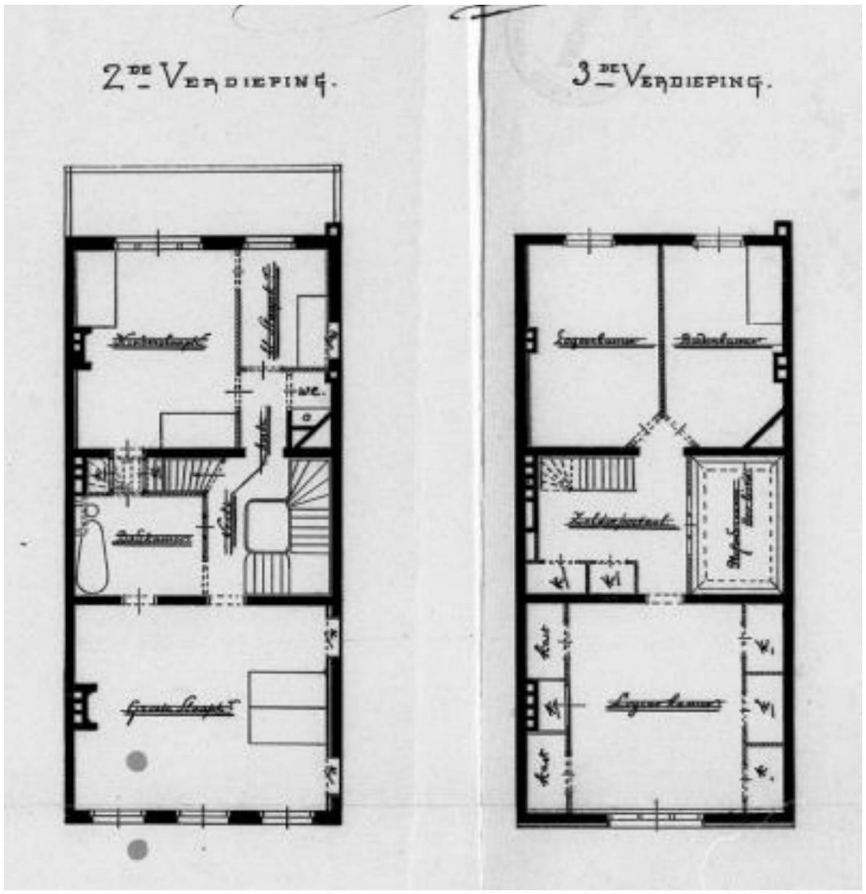

De gepubliceerde plattegrond van Jan Luijkenstraat 12 t/m 16.(Bouwkundig Weekblad 17 (1897) nr 24) Links nr 16.

Plattegrond van de bel-etage ('parterre') en de eerste verdieping. Boven uit 1896, onder de situatie in 2018 (Funda).

Plattegrond van de tweede en derde / zolderverdieping. Boven uit 1896, onder de situatie in 2018 (Funda).

De voorgevel van Jan Luijkenstraat 14-16, gezien vanaf de straat en vanuit de tuin van het Rijksmuseum.

Jan Luijkenstraat 16 gezien vanuit de tuin van het Rijksmuseum.

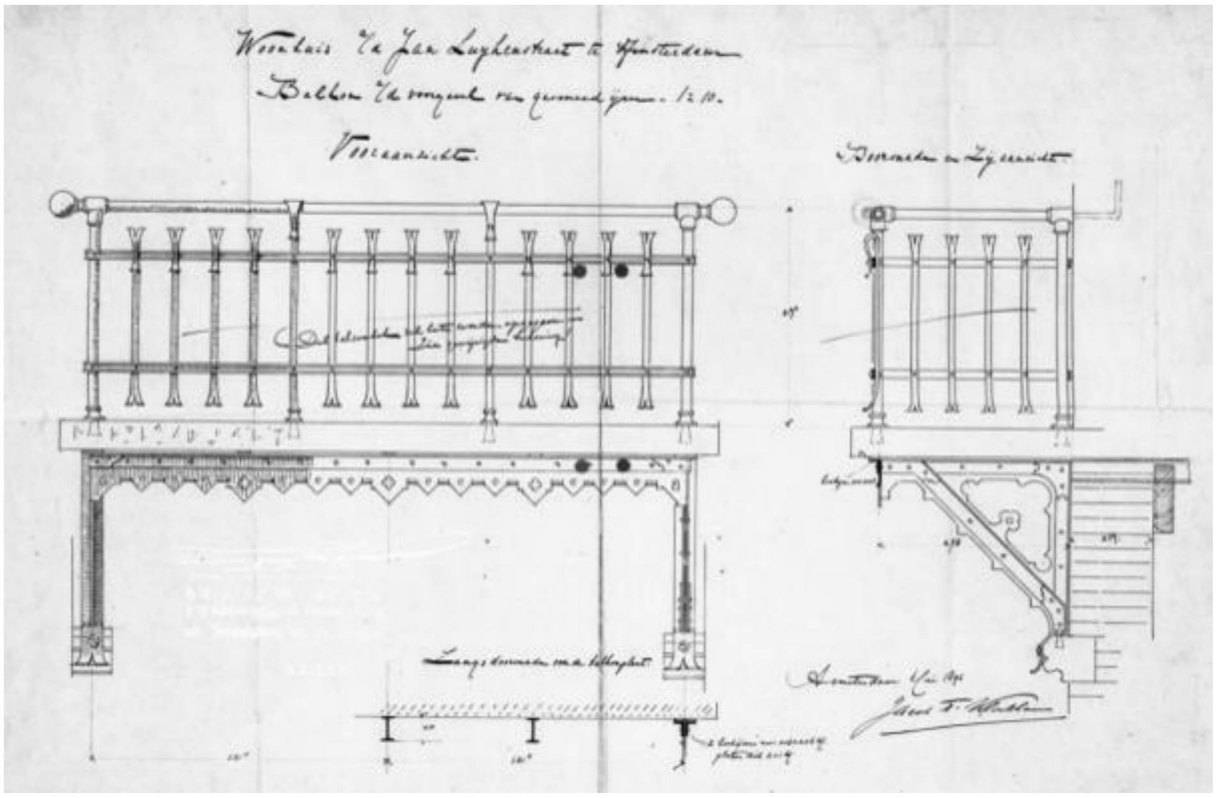
Details van de voorgevel.

Tot in detail is de voorgevel van Jan Luijkstraat 16 in oorspronkelijke staat, met het kenmerkende decoratieve gebruik van bouwmaterialen in hun natuurlijke kleurstelling.

Bij wijze van architectenhandtekening: De decoratieve stalen balkonconstructie met 'geklinkhamerde' nagels, zoals te zien wanneer men voor de voordeur staat.

Ontwerp uit 1896 voor het balkonhek , door J.F. Klinkhamer.

Kenmerkend smeedijzeren hek voor het souterrainraam in de linker travee.

Huidige achtergevel anno 2018, zonder de oorspronkelijke serre achterbouw, vergeleken met de oorspronkelijke situatie volgens het ontwerp van J.F. Klinkhamer

Doorzicht van het entreeportaal naar de traphal

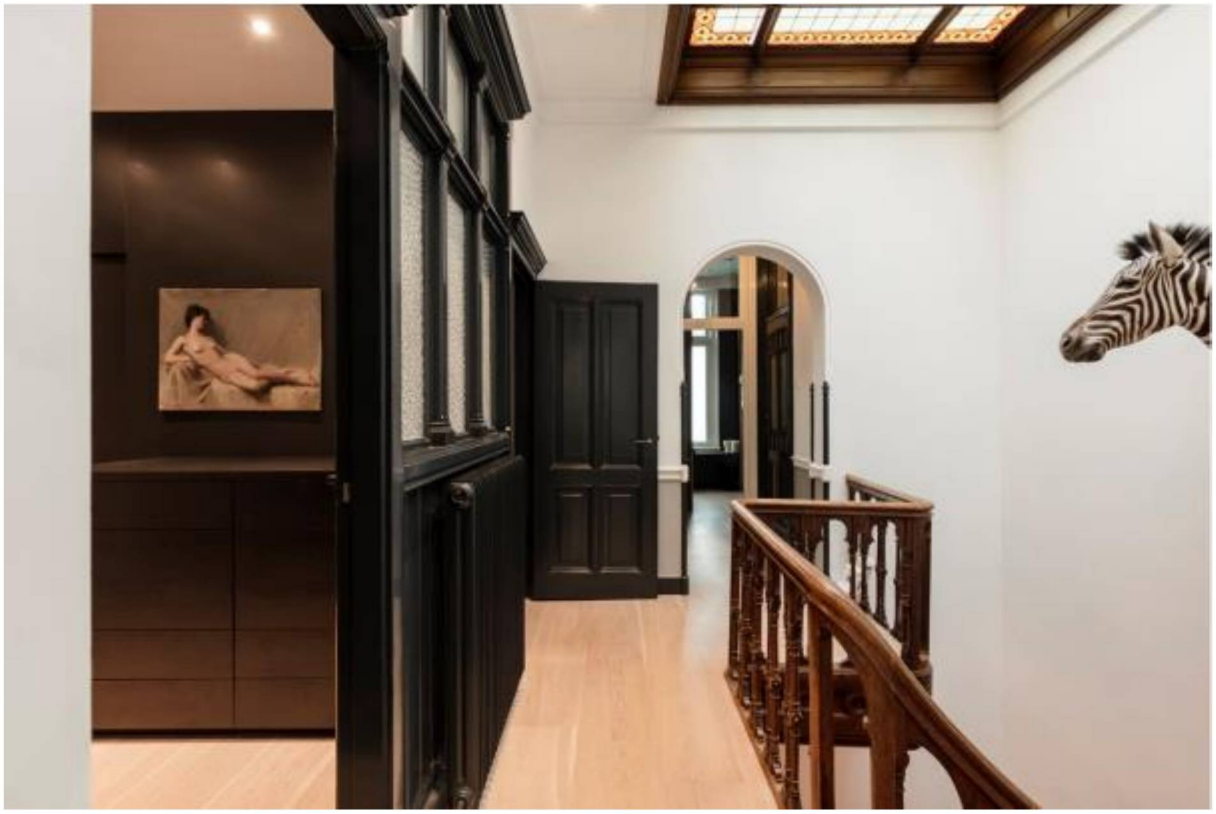
De eetzaal – nu eetkeuken – op de eerste verdieping, met karakteristieke zoldering en schouw in Oud-Hollandse stijl.

De hall op de eerste verdieping, in neo-renaissancestijl

Eerste verdieping met de salon aan de achterzijde in Lodewijk XVI-stijl

Overloop op de tweede verdieping met oorspronkelijke houten wand, portaal, balustrade en glas-in-lood traplicht

Detaillering trap met houtsnijwerk en gedraaide balusters.